

مقدمه

ازدواج در اسلام نه تنها به‌عنوان یک قرارداد حقوقی، بلکه پیمانی مقدس (ماهونوی و همکاران، ۲۰۰۳) و مستحکم (نساء: ۲۱) می‌باشد. جلوه‌های این تقدس بخشی را می‌توان در مبانی دینی و فرهنگی بسیاری از ملت‌ها مشاهده کرد (پین، ۲۰۱۰، ص ۳۰). اما گمان نمی‌رود از بین مکاتب و مذاهب، هیچ مذهبی به اندازه اسلام درباره ازدواج بحث کرده باشد (بحرینی، ۱۳۸۷). همچنان‌که در آیات و روایات اسلامی، بارها مقدس و الهی بودن این رابطه مورد اشاره قرار گرفته است. ازدواج در این مکتب، به‌عنوان بهترین بنا از نظر خداوند، عامل آرامش، محبت و رحمت (روم: ۲۱)، موجب نزول رحمت خداوند (مجلسی، ۱۳۸۵، ج ۱۰۰، ص ۲۲۱)، عامل حفظ دین و نیز طهارت معنوی (حر عاملی، ۱۳۶۷، ج ۲۰، ص ۱۷) در نظر گرفته می‌شود.

در تعالیم اسلام به افراد توصیه می‌شود پیش از اقدام به ازدواج، در گزینش همسر و انجام مراسم در مراحل بعدی، رفتارهای خود را با نماز، دعا و توکل بر خداوند همراه کنند، بدین جهت که ازدواج را با معنویت همراه کرده و به آن تقدس بخشند. باور به اینکه یک نقش یا رابطه، ویژگی‌های معنوی دارد، موجب می‌شود که آن، صفاتی متعالی به خود گرفته و به‌عنوان جلوه‌ای از ذات باری تعالی دیده شود، و مقدس خوانده شود (ماهونوی و همکاران، ۲۰۰۱؛ موری-اسوانک، ۲۰۰۵).

الیس و دریدن (۱۹۹۷)، لازاروس (۲۰۰۱)، بک (۱۳۸۲)، از اثرگذاری باورها در رابطه زوجی خبر داده‌اند. به همین ترتیب، پژوهشگران معتقدند که باور به مقدس بودن ازدواج در سه حیطة بر رابطه زوجی اثر می‌گذارد: حیطة فردی (ازدواج شاهرایی است که افراد از آن طریق می‌توانند شادکامی و خوشنودی فردی برسند)، ارتباطی (به‌عنوان تقدس بخش ازدواج دیده می‌شود به‌گونه‌ای که در آن ازدواج به‌عنوان یک شیوه ایده‌آل برای مردان و زنان دیده شده تا با هم مرتبط، متعهد و مراقب یکدیگر باشند) (صیدی و همکاران، ۱۳۹۰ ب) و معنوی (به‌عنوان شیوه‌ای که افراد می‌توانند از طریق آن به تکامل و تمامیت دست یابند) (حرعاملی، ۱۳۶۷، ج ۲۰، ص ۱۷) در نظر گرفته می‌شود (گودمن و دولهات، ۲۰۰۶).

نتایج برخی مطالعات، حاکی از این هستند که زوج‌هایی که ازدواج خود را مقدس و موهبتی از جانب باری تعالی می‌بینند، ارتباطی باکیفیت را در زندگی مشترک خود تجربه کرده و از راهبردهایی برای مدیریت تنش‌ها و مشکلات استفاده خواهند کرد (پین، ۲۰۱۰، ص ۱۹؛ ماهونوی و همکاران، ۲۰۰۳؛ صیدی و همکاران، ۱۳۹۰ الف). اما اینکه این زوجها از چه راهبردهایی استفاده می‌کنند؟ سؤالی است که هنوز بدان پاسخ داده نشده است.

نقش باور به مقدس بودن ازدواج در شادکامی

sey110@hotmail.com

محمدسجاد صیدی / دانشجوی دکتری مشاوره دانشگاه خوارزمی

علی محمد نظری / دانشیار گروه مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه خوارزمی

محمد ابراهیمی / دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره توانبخشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

دریافت: ۱۳۹۲/۶/۲۴ - پذیرش: ۱۳۹۲/۱۱/۳۰

چکیده

این پژوهش با هدف تعیین نقش راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط حل مسئله و باور به تقدس ازدواج در شادکامی زناشویی و نیز آزمون نقش واسطه‌ای متغیرهای ارتباطی انجام گرفت. بدین منظور تعداد ۳۵۸ نفر از متأهلان شهرستان مریوان به شیوه نمونه‌گیری از جامعه در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش عبارتند از: ارتباط حل مسئله خانواده (FPMCI)، مقیاس تقدس ازدواج، مقیاس ارتباط در خانواده (FCS)، و خرسندی زناشویی (MHS). از تحلیل واریانس یک راه و تحلیل مسیر برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شد. نتایج تحلیل نشان داد که باور به تقدس ازدواج، استفاده بیشتر از راهبردهای مثبت‌گرایی، باز و راحت بودن، اطمینان و دل‌گرمی‌دادن، شبکه‌های اجتماعی، تقسیم وظایف، نصیحت کردن و مدیریت تعارض را در پی دارد و موجب ارتقا ارتباط تأیید و کاهش ارتباط آتش افروز می‌شود. همچنین نقش واسطه‌ای راهبردهای حفظ رابطه و ارتباط حل مسئله مورد تأیید قرار گرفت. بنابراین، می‌توان گفت: باور افراد به تقدس ازدواج، یک باور شناختی مفید بوده که می‌تواند رابطه زناشویی را به محیطی امن برای رشد و بالندگی زوج تبدیل کند.

کلیدواژه‌ها: تقدس ازدواج، راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط حل مسئله، شادکامی زناشویی.

مربیان می‌باشد که با روش نمونه‌گیری از جامعه در دسترس انتخاب شدند. برای کاهش هرچه بیشتر واریانس‌های خطا، سعی شد تا نمونه‌گیری، در گستره وسیعی از شهرستان انجام گیرد. نحوه انتخاب افراد به این صورت بود که ابتدا شهرستان مربیان به ۴ نقطه شهری مجزا تقسیم، سپس در هر نقطه شهری، تعداد ۱۰۰ نفر (۵۰ زوج) از مراکز اداری، بازار سطح شهر و منازل، به روش نمونه‌گیری در دسترس گزینش شدند. لازم به یادآوری است که پرسش‌نامه‌ها در اختیار یکی از زوجین قرار داده می‌شد و پس از پاسخ‌گویی در مدت زمان معین عودت داده می‌شدند. از میان پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده، تعداد ۴۲ پرسش‌نامه به دلایلی موجه از جمله ناقص پرشدن و نداشتن اطلاعات دموگرافیک، از تحلیل آماری کنار گذاشته شدند.

ابزار پژوهش؛ در این پژوهش، برای سنجش باور به مقدس بودن ازدواج از مقیاس تقدس ازدواج استفاده شد. از ابزارهای حفظ رابطه برای به دست آوردن ارتباط حل مسئله خانواده و راهبردهای حفظ رابطه شادکامی زناشویی استفاده شد.

مقیاس تقدس ازدواج: مقیاس تقدس ازدواج یک مقیاس ۱۴ متغیری است که توسط ماهونی و همکاران (۱۹۹۹) ساخته شد. این مقیاس دارای گزاره‌هایی مثل «به نظرم ازدواج ما یک پیمان مقدس است» می‌باشد. پاسخ‌دهندگان برای هر گزاره گزینه‌های انتخابی از به شدت مخالف (۱) تا به شدت موافق (۷) پیش‌روی دارند. در بررسی که توسط ماهونی و همکاران (۱۹۹۹) بر روی ۹۷ زوج، که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند، صورت گرفت آلفای کرونباخ 0.88 ، به دست آمد. پایایی با روش آلفای کرونباخ برای این مقیاس در مطالعه دی‌مریس و همکاران (۲۰۱۰)، ۹۸ درصد برای هر دو همسر، و در مطالعه صیدی و همکاران (۱۳۹۰ ب) 0.96 محاسبه شد گزارش شد.

ابزار راهبردهای حفظ رابطه: این ابزار به منظور سنجش کمی راهبردهای حفظ رابطه اولین بار توسط استفورد و کانری (۱۹۹۱) ساخته شد و بعد کانری و استفورد (۱۹۹۲) آن را اصلاح کردند. نسخه اصلی RMSM از ۲۹ گویه تشکیل شده بود که فعالیت‌های محافظت‌کننده از رابطه را که افراد انجام می‌دادند، اندازه می‌گرفت. مثبت‌گرایی، باز و راحت بودن، اطمینان و دلگرمی دادن، و شبکه‌های اجتماعی، و تقسیم وظایف، پنج راهبرد حفظ رابطه‌ای بود که این ابزار اندازه می‌گرفت. در نسخه تصحیح‌شده این ابزار، که توسط استفورد و همکاران (۲۰۰۰) تهیه شد، دو راهبرد نصیحت کردن و مدیریت تعارض به ابزار اضافه گردید و جمع گویه‌ها به ۳۳ رسید.

روایی صوری، روایی پیش‌بین، و روایی سازه در مطالعات مختلف به تأیید محققان رسیده‌اند (کانری و همکاران، ۲۰۰۲). میانگین ضریب پایایی در ۱۲ مطالعه انجام‌شده برای خرده‌مقیاس‌های این ابزار و

استفورد و کانری، پنج راهبرد را برای حفظ رابطه مشخص کردند: مثبت‌گرایی (که به اتخاذ رویکردی مثبت به رابطه، مثل ابراز خوشحالی و امید، و حمایت از طرف دیگر و نیز به حداقل رساندن تعبیر منفی و خصم‌آلود برمی‌گردد)، باز و راحت بودن (گفت‌وگوی مستقیم در مورد طبیعت رابطه)، اطمینان و دلگرمی دادن (تأکید بر پذیرش، عشق، و تعهد به همسر)، و شبکه‌های اجتماعی (استفاده از خانواده، دوستان و سایر اعضای شبکه‌های اجتماعی برای تثبیت رابطه)، و تقسیم وظایف (تأکید بر انجام وظایف و رضایت فرد از مسئولیت‌هایی که بر عهده اوست) (استفورد و کانری، ۱۹۹۱). استفورد و همکاران، دو راهبرد دیگر ارائه نمودند که شامل نصیحت، و مدیریت تعارض می‌باشد (استفورد و همکاران، ۲۰۰۰). این راهبردها، فعالیت‌هایی هستند که افراد هشیارانه به‌عهده می‌گیرند تا رابطه‌شان را با هم حفظ کنند.

مفروضه زیربنایی رویکرد کانری و استفورد (۱۹۹۲) بیان می‌کند که رفتارهای نگه‌دارنده ارتباط در افراد، بر ادراکات همسرشان از رابطه و نیز مؤلفه‌هایی که کیفیت رابطه را تعیین می‌کنند، اثر دارد. از جمله این مؤلفه‌ها می‌توان به تعهد (رامیرز، ۲۰۰۸؛ بالارد-ریچ و همکاران، ۱۹۹۹، ص ۴۲۰)، رضایت‌مندی از رابطه و دوست داشتن (استفورد و کانری، ۱۹۹۱؛ دیتون و همکاران، ۱۹۹۴)، رضایت‌مندی از رابطه جنسی اشاره کرد (جانسون، ۲۰۰۹، ص ۴۳).

زوج‌هایی که راهبردهای مثبت حفظ رابطه را به‌خوبی به‌کار نمی‌گیرند و در ارتباطی مخرب و ویرانگر درگیر هستند، طبیعتاً به احتمال زیاد ازدواج ناموفقی خواهند داشت (استنلی، ۲۰۰۳؛ گاتمن و نوتاریوس، ۲۰۰۰؛ گاتمن، ۱۳۷۷، ص ۱۵؛ فینچام و بیچ، ۱۹۹۹). بنابراین، در شرایط بروز مشکل وجود فضای ارتباطی مثبت، که در آن امکان بروز گفت و شنود مثبت داده شود، ضروری به نظر می‌رسد (باس، ۱۹۹۹، ص ۴۹). الگوهای مخرب ارتباطی از قبیل سرزنش، کناره‌گیری، تحقیر و توهین با مقدار بالای آمادگی برای طلاق و نرخ پایین عوامل مؤثر در کیفیت ازدواج (شادکامی، رضایت‌مندی، تعهد، صمیمیت، و اطمینان در ازدواج) ارتباط دارد (استنلی، ۲۰۰۵، ص ۱۱).

این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که آیا باور به مقدس بودن ازدواج در استفاده از راهبردهای حفظ رابطه و نیز ارتباط حل مسئله، نقش دارد؟ آیا باور به تقدس ازدواج، شادکامی در پی دارد؟ آیا راهبردهای حفظ رابطه و همچنین ارتباط معطوف به حل مسئله، می‌توانند نقش واسطه‌ای را در رابطه بین باور به تقدس ازدواج و شادکامی زناشویی ایفا کنند؟

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر توصیفی است. شرکت‌کنندگان در این پژوهش، ۳۵۸ نفر از افراد متأهل شهرستان

سطح معناداری	F	میانگین مجنورات	درجه آزادی	مجموع مجنورات	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	میانگین
.۰/۰۰۱	۳۳/۹۸	۹۸/۸۴	۲	۱۹۷/۷	۲/۹۵	۱۲/۱۵	بین گروهی	مثبت گرایی
				۱۰۲۹/۷۴			درون گروهی	
				۱۲۲۷/۴۳			کل	
.۰/۰۰۱	۳۹/۲۴	۶۴۳/۱۵	۲	۱۲۸۶/۳۱	۴/۶۹	۳۷/۳۷	بین گروهی	مدیریت تعارض
				۱۵۷۴۱			درون گروهی	
				۷۰۸۷/۷۹			کل	
.۰/۰۰۱	۱۷/۸۴	۲۸۰/۶	۲	۵۶۱/۲	۴/۲۱	۳۷/۰۹	بین گروهی	تقسیم وظایف
				۵۵۶۶/۵۶			درون گروهی	
				۶۱۳۷/۷۴			کل	
.۰/۰۰۱	۳۷/۱۸	۶۴/۵۶	۲	۱۲۹/۱۳	۱/۶۵	۱۲	بین گروهی	نصیحت
				۸۴۰/۸۳			درون گروهی	
				۹۶۹/۹۷			کل	
.۰/۰۰۱	۹/۱۶	۱۲۶/۳۸	۲	۲۵۲/۷۶	۳/۷۹	۳۱/۴۱	بین گروهی	شبکه اجتماعی
				۴۸۵/۱۸			درون گروهی	
				۵۱۳۷/۹۴			کل	
.۰/۰۰۱	۲۵/۱۳	۱۳۰/۳۸	۲	۲۶۰/۷۶	۲/۴	۱۱/۳۵	بین گروهی	ارتباط تصدیقی
				۱۸۲۵/۶۳			درون گروهی	
				۲۰۸۶/۴			کل	
.۰/۰۰۱	۱۴/۹۳	۸۰/۸۸	۲	۱۶۱/۷۶	۲/۴۱	۶/۲	بین گروهی	ارتباط آتش افروز
				۱۹۱۱/۴۳			درون گروهی	
				۲۰۷۳/۲			کل	
.۰/۰۰۱	۸۱/۷۳	۳۳۸۱	۲	۶۷۶۲/۰۰	۷/۸۸	۳۸/۵۹	بین گروهی	شادکامی زناشویی
				۱۴۶۴۲/۹۴			درون گروهی	
				۲۱۴۰۵/۹۴			کل	

مطالعه حاضر به ترتیب این چنین به دست آمده است: مثبت گرایی (۰/۸۴، ۰/۸۰)، باز و راحت بودن (۰/۸۶، ۰/۸۶)؛ اطمینان و دلگرمی دادن (۰/۸۱، ۰/۸۷)؛ شبکه‌های اجتماعی (۰/۸۳، ۰/۷۳)؛ تقسیم وظایف (۰/۸۱، ۰/۶۰)؛ نصیحت کردن (۰/۷۰، ۰/۷۴)؛ مدیریت تعارض (۰/۸۱، ۰/۷۱) (همان).

شاخص ارتباط حل مسئله خانواده: این ابزار که توسط مک کوپین و همکاران (۱۹۹۶) ساخته شد، از ۱۰ گزاره تشکیل شده که دو خرده‌مقیاس ارتباط تصدیقی و ارتباط آتش افروز را اندازه می‌گیرد. این دو خرده‌مقیاس، در واقع الگوهای مثبت و منفی ارتباطی را نشان می‌دهند. پاسخ‌دهندگان باید به مقیاسی چهار درجه‌ای (غلط (۳)؛ تقریباً غلط (۲)؛ تقریباً درست (۱)؛ درست (۰)) پاسخ دهند و نمره‌های بالاتر بیانگر الگوهای ارتباطی مثبت‌تر برای حل مسائل خانواده می‌باشد. مک کوپین و همکاران (۱۹۹۶)، انسجام درونی (آلفای کرونباخ ۰/۸۹ برای کل مقیاس) و پایایی بازآزمایی آن را (۰/۸۶) این ابزار را عالی توصیف کردند. در این پژوهش نیز آلفای کرونباخ ۰/۶۷ به دست آمد.

خرسندی زناشویی: این ابزار از هفت گزاره درباره ازدواج افراد تشکیل شده است که در یک طیف لیکرتی ۷ درجه‌ای مقیاس بندی شده است. این ابزار، از گزاره‌هایی مثل «اگر بار دیگر زندگی‌ام تکرار شود، باز با همین شخص ازدواج می‌کنم» تشکیل شده است. نمره بالاتر در این مقیاس، بیانگر این است که افراد خرسندی و شادکامی بیشتری را در ازدواجشان تجربه می‌کنند. در پژوهش لورنز پایایی با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۵ (لورنز، ۲۰۰۸، ص ۳۲) و در این پژوهش نیز ضریب برای آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه حاضر به شرح ذیل می‌باشد: میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۳۰ سال و کمینه و بیشینه آن ۱۵ و ۵۶؛ تعداد زن و مرد مساوی و هر کدام ۱۷۸ نفر، میانگین مدت ازدواج، ۷ سال و سطح تحصیلات برای ۱۵۴ نفر (۰/۴۳) زیر دیپلم، ۱۰۱ نفر (۰/۲۸) دیپلم، ۹۶ نفر (۰/۲۷) فوق دیپلم و لیسانس، و ۷ نفر (۰/۰۲) کارشناسی ارشد و دکترا بود.

جدول ۱: تحلیل واریانس یک طرفه راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط حل مسئله و شادکامی زناشویی

سطح معناداری	F	میانگین مجنورات	درجه آزادی	مجموع مجنورات	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	میانگین
.۰/۰۰۱	۴۶/۲۲	۴۶۵۶/۵۲	۲	۳۳۱۳/۰۴	۶/۵۵	۴۷/۳۲	بین گروهی	تفاوت در رضایت و تعارض
				۱۲۶۸۶/۰۴			درون گروهی	
				۱۵۹۹۹/۰۸			کل	
.۰/۰۰۱	۳۷/۸۱	۱۲۳۷	۲	۲۴۷۴/۰۱	۴/۸۶	۳۸/۰۴	بین گروهی	تفاوت در رضایت و تعارض
				۱۵۷۴۱/۸۷			درون گروهی	
				۱۸۲۱۵/۸۸			کل	

جدول ۲: نتایج خلاصه شده آزمون تعقیبی شفه

شدت باور به تقدس ازدواج

۳ (مستحکم)		۲ (میان)		۱ (ضعیف)		باز و راحت بودن
۲	۱	۳	۱	۳	۲	
۴/۰۵**	۹/۶۴**	-۴/۰۵**	۵/۵۸**	-۹/۶۴**	-۵/۵۸**	
۱/۱۱**	۲/۷۲**	-۱/۱۱**	۱/۶**	-۲/۵۸**	-۱/۶**	مثبت گرایی
۲/۵۸**	۶/۸۸**	-۲/۵۸**	۴/۳**	-۶/۸۸**	-۴/۳**	مدیریت تعارض
۱/۶۵**	۴/۵۳**	-۱/۶۵**	۲/۸۸**	-۴/۵۳**	-۲/۸۸**	تقسیم وظایف
۱/۱۲**	۲/۲**	-۱/۱۲**	۱/۰۸**	-۲/۲**	-۱/۰۸**	نصیحت
۱/۸۲**	۳/۰۱**	-۱/۸۲**	۱/۱۹	-۳/۰۱**	-۱/۱۹	شبکه اجتماعی
۰/۸۸**	۳/۰۱**	-۰/۸۸**	۲/۱۲**	-۳/۰۱**	-۲/۱۲**	ارتباط تصدیقی
-۰/۸۴	-۲/۴۲**	-۰/۸۴	-۱/۵۸**	۲/۴۲**	۱/۵۸**	ارتباط آتش افروز
۶/۶۴**	۱۵/۹۳**	-۶/۶۴**	۹/۲۸**	-۱۵/۹۳**	-۹/۲۸**	شادکامی زناشویی

P<0/05 = * P<0/01 = **

همکاران (۲۰۰۹)، صیدی و همکاران (۱۳۹۰ ب) دانست؛ بدین معنا که این همسران با یکدیگر مهربان بوده و توجه و علاقه بیشتری به یکدیگر نشان می‌دهند، عواطف و هیجان‌اتشان را ابراز می‌نمایند و موجب دلگرمی طرف مقابل هستند (مثبت‌گرایی). این همسران، عقایدشان را آزادانه ابراز کرده و کیفیت رابطه‌شان همواره پایش کرده و در مورد آن به بحث می‌نشینند. همدلی جز همیشگی ارتباطاتشان می‌باشد (باز و راحت بودن). افرادی که به تقدس ازدواج خود باور دارند، همواره حامی و پشتیبان یکدیگر بوده و همواره علاقه‌ای بی‌قید و شرط به یکدیگر ابراز می‌دارند. آنها از شبکه اجتماعی قدرتمندی برخوردارند که در مواقع لزوم می‌توانند به آنها تکیه کنند (صیدی و همکاران، ۱۳۹۰ الف). این زوج‌ها وظایف و مسئولیت‌های زندگی مشترک را با همکاری هم انجام داده و زندگی مشترک را همچون یک تیم می‌بینند. نتایج این پژوهش، همسو با نتایج مطالعات لمبرت و دولهایت (۲۰۰۸)، پین (۲۰۱۰) است؛ ماهونی و همکاران (۲۰۰۳)، نشان دادند که باور مستحکم به تقدس ازدواج ارتباط تأییدی بالاتر و ارتباط آتش‌افروز پایین‌تری را در پی دارد. مشخصه خانواده‌های با کارکرد خوب، نبود مشکل نیست، اگرچه نبود مشکل قطعاً زندگی را آسان‌تر می‌سازد (بیورز و هامپسون، ۲۰۰۳، ص ۵۵۰). در چنین شرایطی، ارتباطی که در بستر آن بتوان به حل مسئله پرداخت، حیاتی به نظر می‌رسد (باس، ۱۹۹۹، ص ۵۰؛ والش، ۲۰۰۹). حجم وسیعی از مطالعات نشان دادند که شفافیت ارتباط برای کارکرد مؤثر خانواده ضروری است (والش، ۲۰۰۶، ص ۱۰۷؛ السون و برنز، ص ۲). ستیر مشاهده کرد که حتی صرف نظر از تفاوت‌ها فرهنگی، ارتباط در خانواده‌های سالم، مستقیم، شفاف، خالص، و صادقانه است (ستیر، ۱۹۸۸، ص ۴۴).

در تبیین این امر می‌توان گفت: آموزه‌های دینی که این تقدس‌بخشی را در افراد نهادینه می‌کنند، پیام‌ها و توصیه‌هایی در باب نحوه ارتباطات زناشویی دارد که رابطه را به محیطی امن برای تبادل آرا طرفین و حل مسائل پیش‌روی خانواده بدل می‌کند. اسلام همواره به همسران توصیه می‌کند که در محیط خانواده خوش خلق و مهربان باشند. پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «نیکوترین مردم از نظر ایمان، خوش‌اخلاق‌ترین آنها و مهرورزترین‌شان با خانواده خود است» (مجلسی، ۱۳۸۵، ج ۷۱، ص ۳۸۷)؛ امام سجاده ﷺ نیز فرمود: «نزدیک‌ترین شما به خدا کسی است که نسبت به اهل منزلش خوش‌رفتارتر باشد و کسی در پیشگاه خدا بیشتر مورد رضایت است که نسبت به خانواده خود نیکوکارتر و با محبت‌تر باشد» (ابن‌شعبه حرانی، ۱۳۸۲، ص ۲۰۱). پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «نشستن مرد پیش زن و فرزندان، نزد خداوند محبوب‌تر است از اعتکاف در مسجد است» (ابی‌فراس، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۱۲۲)، همچنین دین مبین اسلام به افراد توصیه کرده که به هم دلگرمی داده و ابراز عشق و محبت کنند. رسول خدا ﷺ فرمود: «این سخن مرد به زن که دوستت دارم، هرگز از دل زن بیرون نمی‌رود» (کلینی، ۱۳۷۵، ج ۵، ص ۵۶۹)؛ «مردی که به طرف دهان

نتایج به‌دست‌آمده در جدول‌های ۲ و ۳ نشان می‌دهند که همسرانی که باور مستحکمی به مقدس بودن ازدواجشان دارند، در همه خرده‌مقیاس‌های راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط حل مسئله (تأییدی) و نیز شادکامی زناشویی، به‌گونه‌ای معنادار ($p < 0/01$) نمرات بالاتر و در ارتباط آتش‌افروز نمرات پایین‌تری کسب کرده‌اند. در نمرات همه راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط تأییدی، و نیز شادکامی زناشویی در ازای شدت باور به تقدس ازدواج، سیری صعودی وجود دارد و برای ارتباط آتش‌افروز وضعیت بعکس است. این بدین معناست که باور به تقدس ازدواج، موجب افزایش استفاده از راهبردهای حفظ رابطه و نیز ارتباط تأییدی شده و از طرفی، مانع از ایجاد ارتباطی آتش‌افروز در فضای رابطه زناشویی می‌شود. حال با وجود رابطه مستحکم متغیرهای مستقل و وابسته، برای آزمون نقش واسطه‌ای متغیرهای ارتباطی مدلی فرضی (شکل ۱) ترسیم می‌شود که با باور به تقدس ازدواج آغاز و به شادکامی زناشویی ختم می‌شود. نتایج زیر که پس از تحلیل مسیر با نرم‌افزار AMOS انجام شد، نشان می‌دهد که باور به تقدس ازدواج از طریق راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط تأییدی و آتش‌افروز می‌تواند شادکامی زناشویی را افزایش دهد.

شکل ۱. مدل تعیین‌کننده‌های شادکامی زناشویی

نتایج حاصل از تحلیل مسیر نشان می‌دهند که باور به تقدس ازدواج، هم به شکل مستقیم ($p < 0/01$)، $\beta = -0/31$) و هم از طریق افزایش راهبردهای حفظ رابطه (Indirect Effect = $0/13$) و ارتباط تأییدی (Indirect Effect = $0/08$) و نیز با کاهش ارتباط آتش‌افروز (Indirect Effect = $0/07$)، خرسندی زناشویی را ارتقا می‌بخشد. همچنین مدل مذکور توانست $0/46$ واریانس خرسندی زناشویی را تبیین کند. این امر حاکی از توان بالای متغیرها، در پیش‌بینی متغیر وابسته است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تعیین نقش باور به تقدس ازدواج در استفاده همسران از راهبردهای حفظ رابطه، ارتباط حل مسئله و شادکامی زناشویی انجام شد. از آنجاکه آموزه‌های دینی و فرهنگ ایرانی ما، ازدواج را همواره امری مقدس می‌داند، به نظر می‌رسد نتایج این پژوهش بتواند از جنبه‌های عملی این پدیده را بررسی نماید. نتایج حاصل از تحلیل واریانس نشان داد که باور به تقدس ازدواج، موجب استفاده بیشتر از راهبردهای حفظ رابطه می‌شود. این نتایج را می‌توان همسو با نتایج پژوهش‌های پین (۲۰۱۰)، کویل و

منابع

- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۳۸۲، *تحف العقول*، ترجمه صادق حسن زاده، قم، آل علی.
- بحرینی، زهرا، ۱۳۸۷، «فلسفه ازدواج در اسلام»، *دیدار آشنا*، ش ۱۰، ص ۲۱-۲۹.
- بک، آرون، ۱۳۸۲، *عشق هرگز کافی نیست*، ترجمه مهرداد فیروزبخت، چ چهاردهم، تهران، پیکان.
- حر عاملی، محمدحسن، ۱۳۶۷، *وسائل الشیعه*، قم، مؤسسه آل‌البیت.
- خدایاری فرد، محمد و همکاران، ۱۳۸۶، «رابطه نگرش مذهبی با رضایتمندی زناشویی در دانشجویان متأهل»، *خانواده پژوهی*، سال سوم، ش ۱۰، ص ۶۱۱-۶۲۰.
- ستیر، ویرجینیا، ۱۹۸۷، *آدم‌سازی*، ترجمه بهروز بیرشک، چ ششم، تهران، رشد.
- صدیدی، محمدسجاد و همکاران، ۱۳۹۰ الف، «پیش‌بینی سرسختی خانواده توسط فراغت و انجام فعالیت‌های دینی در منزل با واسطه‌گری کیفیت ارتباط در خانواده»، *مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، سال اول، ش ۲، ص ۲۲۶-۲۴۲.
- صدیدی، محمدسجاد و همکاران، ۱۳۹۰ ب، «رابطه بین معنویت خانواده با تاب‌آوری آن، با واسطه‌گری کیفیت ارتباط خانواده»، *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، سال دوم، ش ۵، ص ۶۷-۸۴.
- فیض کاشانی، ملا محسن، ۱۳۸۷، *المحججه البیضاء*، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۳۷۵، *کافی*، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- گاتمن، جان، ۱۳۷۷، *چرا ازدواج موفق چرا ازدواج ناموفق*، ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران، ابجد.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۳۸۵، *بحارالانوار*، قم، دار احیاء التراث العربی.
- منجزی، فرزانه و همکاران، ۱۳۹۱، «اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد اسلامی بر رضایتمندی زناشویی زوج‌ها»، *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ش ۴۷، ص ۳-۱۰.
- ابی فراس، ورام بن، ۱۳۸۵، *تنبيه الخواطر و نزهة النواظر*، قم، مکتبه الفقیه.
- Ballard-Reisch, D. S., & et al, 1999, *Communication processes in marital commitment: An integrative approach*. In J. M. Adams & W. H. Jones (Eds.), *Handbook of interpersonal commitment and relationship stability* (p. 407-424). New York: Plenum.
- Beavers, W. R., & Hampson, R. B, 2003, *Measuring family competence: The Beavers Systems Model*. In F. Walsh (Ed.), *Normal family processes* (3rd ed.), New York: Guilford Press.
- Boss, P, 1999, *Ambiguous loss: Learning to live with unresolved grief*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Canary, D.J & et al, 2002, A panel study of the associations between maintenance strategies and relational characteristics, *Journal of Marriage and Family*, v. 64, p. 395-406.

همسرش لقمه‌ای بالا برد، پاداش برد» (فیض کاشانی، ۱۳۸۷، ج ۳، ص ۷۰)، همچنین رسول خدا ﷺ فرمود: «به زن خود خدمت نکند مگر صدیق یا شهید یا مردی که خداوند خیر دنیا و آخرت او را بخواهد» (مجلسی، ۱۳۸۵، ج ۱۰۴، ص ۱۳۲). از سوی دیگر، به شدت باید از کتک‌کاری و تنبیه فیزیکی دوری کنند؛ زیرا رسول خدا ﷺ فرمود: «من در شگفتم از کسی که زنش را کتک می‌زند، درحالی که خودش به کتک خوردن سزاوارتر از اوست» (همان، ج ۱۰۰، ص ۲۴۹).

پیام‌هایی اینچنین که از همان دوران کودکی برای افراد تکرار می‌شود، به تدریج تبدیل به الگویی شناختی در فرد شده که رفتارها و نگرش‌های او را در زندگی زناشویی تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنان‌که تأثیر متقابل شناخت و رفتار در بسیاری از متون روان‌شناختی به تأیید رسیده‌اند.

با وجود اینکه، تحقیقات پیشین رابطه باورهای مذهبی و معنوی با برخی مؤلفه‌های ازدواج را مورد تأیید قرار داده‌اند (خدایاری فرد و همکاران، ۱۳۸۶؛ منجزی و همکاران، ۱۳۹۱؛ گودوین و گینس، ۲۰۰۴؛ ویلیامز و لاولر، ۲۰۰۸؛ فینچام و همکاران، ۲۰۰۸)، اما تاکنون کمتر مطالعه‌ای سعی در کشف حلقه‌های واسطه بین روابط این متغیرها داشته است. مدلی که در مطالعه اخیر مورد تأیید قرار گرفت، توانست ۰/۴۲ از واریانس شادکامی زناشویی را تبیین کند. در این مدل، باور به مقدس بودن ازدواج علاوه بر داشتن رابطه مستقیم، توانست از طریق راهبردهای حفظ رابطه و نیز ارتباط حل مسئله شادکامی زناشویی را ارتقا بخشد. از نکته‌های قابل توجه این مدل، اثرگذاری قابل توجه ارتباط آتش‌افروز در تخریب شادکامی زناشویی است. همسو با این نتیجه، گاتمن (۱۳۷۷) نیز در مطالعات دقیق خود، متوجه شد که سرزنش، کناره‌گیری، تحقیر و توهین، که از ویژگی‌های ارتباط آتش‌افروز هستند، می‌تواند رابطه را با چالش جدی مواجه کند و شکست ازدواج را پیش‌بینی می‌نماید. اینکه راهبردهای حفظ رابطه می‌تواند بخش عمده‌ای از واریانس اثر غیرمستقیم را به خود اختصاص دهد، حاکی از اهمیت این راهبردها در انتقال اثر باور به تقدس ازدواج بر شادکامی زناشویی است. شادکامی زناشویی در خلأ رخ نمی‌دهد و نیازمند اتخاذ راهبردهایی است که در بستر رابطه زوجی به‌کار گرفته شوند تا دوام و کیفیت آن حفظ گردد.

بنابراین، با توجه به نتایج پژوهش باید گفت: باور افراد به تقدس ازدواج، یک باور شناختی مفید بوده که می‌تواند رابطه زناشویی را به محیطی امن برای رشد و بالندگی تبدیل کند. درحالی‌که، این باور به خوبی در فرهنگ جامعه ایرانی ریشه دوانده، نباید به دست فراموشی سپرده شود. بنابراین، رسانه‌ها و متولیان امر ازدواج و خانواده باید هرچه بیشتر به تقویت این باور در بین افراد جامعه، بخصوص نوجوانان و جوانان بکوشند. مشاوران و روان‌درمانگران ازدواج و خانواده از یک‌سو باید به این بعد باوری در کار خود توجه نموده، و از سوی دیگر، آموزش مهارت‌های ارتباطی را با جدیت دنبال کنند.

- Mahoney, A. & et al, 1999, Marriage and the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning, *Journal of Family Psychology*, v. 3, p. 321-338.
- McCubbin, H. I., & et al, 1996, Family Problem-Solving Communication (FPSC) in Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation, Inventories for Research and Practice.
- Murray-Swank, N. A. & Pargament, K. I, 2005, God, where are you? Evaluating a spiritually integrated intervention for sexual abuse, *Mental Health, Religion, and Culture*, v. 8, p. 191-204.
- Olson, D. H. & Barns, H, 2004, *Family communication*. Minneapolis, Life innovations, Inc.
- Payne, P. B, 2010, Spiritual beliefs in Family Experiences and Couples Cocreation of spiritual beliefs During The Early Years of Marriage, Doctoral dissertation, Northon School of Family And Consumer Sciences Division of Family studies and Human Development.
- Ramirez, A, 2008, An examination of the tripartite approach to commitment: An Actor-Partner Interdependence Model Analysis of the effect of relational maintenance behavior, *Journal of Social and Personal Relationships*, v. 25, p. 943-965.
- Stafford, L. & Canary, D. J, 1991, Maintenance strategies and romantic relationship type, gender, and relational characteristics, *Journal of Social and Personal Relationships*, v. 8, p. 217-242.
- Stafford, L. & Canary, D. J, 2006, Equity and interdependences as predictors of relational maintenance strategies, *The Journal of Family Communication*, v. 6, p. 227-254.
- Stafford, L. & et al, 2000, Measuring routine and strategic relational maintenance: Scale revision, Sex versus gender roles, and prediction of relational characteristics, *Communication Monographs*, v. 67, p. 306-323.
- Stafford, L, 1994, Tracing the threads of spider webs. Communication and relational maintenance, p. 297-306.
- Stanley, S. M, 2003, *The power of commitment: A guide to active, lifelong love*. San Francisco: Jossey-Bass, Inc.
- Walsh, F, 2006, *Strengthening family resilience*, New York: Guilford Press.
- Walsh, F, 2009, *Spiritual Resource in Family therapy*, New York: Guilford Press.
- Williams, L. M. & Lawler, M. G, 2003, Marital Satisfaction and Religious Heterogamy : A Comparison of Interchurch and Same-Church Individuals, *Journal of Family Issues*, v. 24, p. 1070-1092.
- Coyle, J. P. & et al, 2009, An Exploratory Study of the Nature of Family Resilience in Families Affected by Parental Alcohol Abuse, *Journal of Family Issues*, v. 30, p. 1-18.
- Dainton, M. & et al, 1994, Maintenance strategies and physical affection as predictors of love, liking, and satisfaction in marriage, *Communication Reports*, v. 7, p. 88-98.
- DeMaris, A. & et al, 2010, Sanctification of Marriage and General Religiousness as Buffers of the Effects of Marital Inequity, *Journal of Family Issues*, v. 31, p. 1255-1278.
- Ellis, A. & Dryden, W, 1997, *The practice of rational emotive behavior therapy*. New York. Springer Publishing Company.
- Fincham, F. D., & Beach, S. R. H, 1999, Conflict in marriage: Implications for working with couples, *Annual Review of Psychology*, v. 50, p. 47-77.
- Fincham, F. D, & et al, 2008, Spiritual behaviors and relationship satisfaction: A critical analysis of the role of prayer, *Journal of Social and Clinical Psychology*, v. 27, p. 362-388.
- Goodman, M. A., & Dollahite, D. C, 2006, How Religious Couples Perceive the Influence of God in their Marriage, *Review of Religious Research*, v. 48 (2), p. 141- 155.
- Goodwin, R. & Gaines, S. O, 2004, Relationships beliefs and relationship quality across cultures: Country as a moderator of dysfunctional beliefs and relationship quality in three former Communist societies, *Personal Relationships*, v. 11, p. 267-279.
- Gottman, J.M, & Notarius, C.I, 2000, Decade review: Observing marital interaction, *Journal of Marriage & the Family*, v. 62 (4), p. 927-947.
- Johnson, S. L, 2009, Individual and interdependent analyses of relational maintenance, *sexual communication, and marital quality*, Doctoral dissertation, Arizona State University.
- Lambert, N. M, & Dollahite. D.C, 2008, He Threefold Cord : Marital Commitment in Religious Couples, *Journal of Family Issues*, v. 29, p. 592-614.
- Lazarus, A.A, 2001, *Marital Myths: a fresh look at two dozen mistaken beliefs*. California. Impact publishers.
- Lorentz, D. C, 2008, Gender Role Attitudes as a Predictor of Relational Maintenance: A Relationship to Quality of Married Life. MA thesis submitted to the Department of Communication and Journalism and the Graduate School of The University of Wyoming.
- Mahoney, A. & et al, 2001, Religion in the home in the 1980s and 90s: A meta-analytic review and conceptual analyses of links between religion, marriage and parenting, *Journal of Family Psychology*, v. 15, p. 559-596.
- Mahoney, A. & et al, 2003, Religion and the Sanctification of Family Relationships, *Review of Religious Research*, v. 44, N 3, p. 220-236.